

РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Катерина ГУСЕВА (Кіровоград, Україна)

У статті наголошується, що вчитель образотворчого мистецтва виступає носієм не лише спеціальних знань та умінь, але і носієм духовних цінностей. Духовне збагачення і вдосконалення кожної особистості відбувається протягом всього життя в тому числі і в процесі навчання. Гуманізація освіти та естетичне виховання спрямовано на формування гармонійної цілісної особистості, загальнокультурний її розвиток. Засобом естетичного виховання в мистецтві виступає художній образ. Художній образ є відображенням дійсності яке містить в собі не лише суб'єктивний досвід автора, його розуміння та відношення до об'єктів дійсності, але і відбитки культурно-історичного досвіду, естетичних цінностей соціуму загалом. На їх базі і формується всебічно та гармонійно розвинута особистість із вищими моральними цінностями, естетичними канонами та ідеалами.

Ключові слова: *духовність, естетичне виховання, художня творчість, художній образ, емоційно-чуттєве начало, народне мистецтво, етнічне мистецтво.*

В статье делается акцент на то, что учитель изобразительного искусства выступает носителем не только специальных знаний и умений, но и носителем духовных ценностей. Духовное обогащение и совершенствование каждой личности происходит на протяжении всей жизни в том числе и в процессе обучения. Гуманизация образования и эстетическое воспитание направлены на формирование гармоничной целостной личности и ее общекультурное развитие. Средством

эстетического воспитания в искусстве выступает художественный образ. Художественный образ является отражением действительности, которое содержит в себе не только субъективный опыт автора, его понимание и отношение к объектам действительности, но и отпечатки культурно-исторического опыта, эстетических ценностей социума в целом. На их базе и формируется всесторонне и гармонично развитая личность с высокими моральными ценностями, эстетическими канонами и идеалами.

Ключевые слова: *духовность, эстетическое воспитание, художественное творчество, художественный образ, эмоционально-чувственное начало, народное искусство, этника.*

Importance of education in society is determined by the need to raise the national consciousness of the saved and nurturing genuine citizen. Spiritual enrichment and improvement of each individual occurs throughout life including during training. Spirituality determines the direction of all mental, emotional, sensual, strong-willed human qualities and its ability to self yourself as a person. Master of Fine Arts acting carrier not only specialized knowledge and skills, but also a bearer of spiritual values. Humanizing education and aesthetic education aims at forming a harmonious whole person, her general cultural development. Art is an integral part of spiritual culture, a reflection of the artistic representations of the human form of the world of reality. The means of aesthetic education in the art of acting artistic image. Artistic image is a reflection of reality, which contains not only the subjective experience of the author, and understanding related to the objects of reality, but the prints are of cultural and historical experience, the aesthetic values of society as a whole. At their base is formed fully and harmoniously developed personality with higher moral values, aesthetic canons and ideals.

Keywords: *spirituality, aesthetic education, artistic creation, artistic image, emotional and sensual principle, folk art, ethnic art.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства потребує підняття національної свідомості і виховання справжнього громадянина. В якості моделі такого громадянина постає особистість, що здатна виступити носієм національної свідомості, моралі, фізичної, трудової, екологічної, художньо-естетичної культури та ін. Але перед суспільством постає проблема, що має соціальний характер та напряду пов'язана з формуванням особистості громадянина, це проблема формування духовності особистості. В тому числі молоді із своїми вищими моральними, естетичними канонами та ідеалами, яка виступить майбутнім нашої нації, рушійну силу, що спроможна вирішити проблеми держави на користь суспільства та зберегти та примножити культурні надбання країни. Також необхідно зауважити, що ставлення особистості до надбань культури з самого початку залежить від якості, форми та міри турботи про її духовний світ. Від цього ставлення залежить духовне оновлення суспільства, зміст його ціннісних орієнтацій на майбутнє.

Зазначимо, що відродження духовності в освіті, це та першооснова на якій тільки і можлива її подальша розбудова. Шлях до цього – гуманізація

освіти. Суть якої в забезпеченні ґрунтового загальнокультурного розвитку, формуванні гармонійної цілісної особистості; така освіта є передумовою і суттєвим чинником професійного становлення. Велика роль в загальнокультурному розвитку особистості відводиться мистецтву, що виступає духовним досвідом людства. Тому на даному етапі є доцільним приділити увагу розвитку духовності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, як суб'єкта в процесі освіти.

Оскільки духовність визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатність до самопізнання себе, як особистості, надзвичайно важливо створити відповідні умови для пробудження і подальшого духовного розвитку індивіда [8].

Аналіз досліджень та публікацій. Праці педагогів минулого свідчать про те, що проблеми духовності особистості були актуальні та розглядалися і багато років тому. Видатні педагоги В.О.Сухомлинський, Й.Г.Песталоцці, Я.А.Каменський, А.Дістервег одногосно виділили головні фактори, які впливають на духовне виховання учнів: праця, сім'я, школа, вчитель. Важливість естетичного виховання в плані духовного розвитку особистості відзначена в педагогіці ХХ століття такими педагогами, як Н.К.Крупська, К.Д.Ушинський, Л.М.Толстой, Ш.О.Амонашвілі, Б.М.Неменський, С.Раппопорт, С. та В. Шацькі, А.С.Макаренко і, особливо, в концепції естетичного виховання В.О.Сухомлинського. На думку В.О.Сухомлинського, розвиток духовності відбувається через засвоєння моральних, інтелектуальних і естетичних потреб в процесі активної діяльності людини.

До сприйняття і правильного розуміння прекрасного в дійсності (природи, праці, суспільних відносин, вчинків) і в мистецтві здатне долучити естетичне виховання. Воно може сприяти розвитку естетичних поглядів, смаків і почуттів, потреби і можливості брати участь у створенні прекрасного в мистецтві і житті. Воно дає можливість задіяти всі аспекти естетичної свідомості, що призводить до духовного збагачення і вдосконалення кожної особистості. Естетичне виховання спрямоване на виховання почуття краси, здатності бачити і розуміти прекрасне в навколишньому житті. Найважливішою формою естетичного виховання є прилучення особистості до різних видів мистецтва таких як література, музика, образотворче мистецтво, хореографія, театр, кіно.

Метою написання статті є прагнення довести, що духовність виражається як система інтелектуальних, моральних та естетичних цінностей, що реалізується в творчій діяльності, моральних принципах, нормах поведінки. Духовність як синтез емоційного, морального та інтелектуального потенціалу особистості, виражена в прагненні до активного, свідомого, творчого самовираження, проявляється в потребі спілкування з мистецтвом. Таке спілкування може бути як у формі

сприйняття так і активної практичної діяльності результатом якої є витвір мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи те, що на вчителя образотворчого мистецтва в сучасній системі освіти покладається відповідальність не тільки за навчання учнів спеціальним образотворчим вмінням та навичкам, але і за розвиток їх духовності, то необхідно зазначити, що підготовка майбутніх вчителів образотворчого мистецтва не повинна зводяться лише до підготовки вузькопрофільного фахівця для викладання уроків образотворчого мистецтва. Підготовка вчителя образотворчого мистецтва повинна бути направлена на становлення та розвиток особистості педагога-художника, формування його компетентності, а також в процесі художньо-освітньої діяльності необхідно створювати умови реалізації особистісного потенціалу, творчого самовираження як способу формування почуття прекрасного, як способу художнього освоєння дійсності і як способу самопізнання.

В свою чергу мистецтво є однією з основних складових духовної культури, відображенням в художній формі уявлень людини про світ, про навколишню дійсність. Мистецтво виступає способом ціннісної соціалізації людини, його емоційного та інтелектуального розвитку, прилучення до досвіду людства, до вікової мудрості, до конкретних суспільно-історичних інтересів, прагнень, ідеалам через власний внутрішній досвід, через особисте емоційне переживання. Мистецтво відіграє величезну роль і в передачі людині моральних цінностей.

Характерною особливістю мистецтва, що відрізняє його від інших форм суспільної свідомості, є емоційно-чуттєве начало, яке стимулює митця до створення, а аудиторію до сприймання художнього твору. Завданням мистецтва не є фотографічна фіксація подій. Мистецтво направлене на філософсько-естетичне осмислення зображуваного, інтерпретацію характерних процесів та явищ через систему художніх образів. Таке осмислення та інтерпретація у сукупності створюють естетичну атмосферу, яка захоплює почуття і розум глядача. Великою прерогативою мистецтва є його здатність художньо осмислювати дійсність, розкривати і досліджувати внутрішній світ людини. В естетичному аспекті важливість мистецтва не викликає сумніву, оскільки воно є власне його суттю. Творчий досвід людини, його духовне багатство концентрує та відображає мистецтво. У художніх здобутках різних видів мистецтва виражається естетичне відношення людини до світу суспільного життя і природи.

Такі твори мистецтва, автори яких як представники того чи іншого народу в свій час зуміли сприйняти, усвідомити, перейняти історичний досвід своєї нації та відобразити національну своєрідність, неповторність звичаїв, національних характерів, віросповідань, художнього відношення до світу, формують художньо-естетичну культуру людства в цілому.

Можна стверджувати, що етнічне коріння є певним підґрунтям, на якому зростає, формується людина як автор, митець або споглядач. Етнічне мистецтво є ширшим за поняття національного та вважається причетним до певного народу, його культури, традицій. В якості народу може виступати не лише конкретна нація, але і народність, плем'я або якась етнічна група. Окрім належності до певного етносу-народу, етнічність мистецтва фіксує, зазначає естетико-художнє ставлення до світу, специфіку художньої традиції представників певної спільноти в певний історичний проміжок часу. Мистецтво, як соціально-культурне явище зберігає історичний досвід, способи та засоби естетичного та художнього розуміння, засвоєння світу. Етнічне традиційне мистецтво не лише закріплює художній досвід певного етносу, але і сприяє збереженню його духовного, культурної неповторності, передає з покоління в покоління самотутній досвід та своєрідного світосприйняття. Етнічність мистецтва не існує без певного національного, культурного підґрунтя, виникає та розвивається на конкретній історії певного народу [1, с. 27].

Також можна виділити поняття народність мистецтва, що розуміється фактично як фольклор, але передусім воно фіксує естетичні інтереси народу до якого належить автор, рівень духовного розвитку, прагнень та сподівань. Автор завжди використовує в своїх творах естетичні засоби, які створені в певному національно-культурному середовищі. Народне мистецтво направлене безпосередньо на глядача який живе, або виріс та виховувався в тій же соціальній групі, що і автор роботи. Своєрідним зберігачем та оцінщиком творів мистецтва виступає народ. У випадку, якщо твір адресований широкому колу глядачів, слухачів певної доби, не здобуває визнання та популярності, то він перестає існувати як естетична цінність. Класично художня творчість трактується як процес особливої об'єктно-суб'єктної взаємодії. Наслідком такої взаємодії є виникнення системи художніх образів – твори мистецтва, що фіксують авторське бачення і розуміння предметів, подій, явищ зовнішнього світу. Крім цього класичне мистецтво вимагає від автора дотримання гармонійної єдності змісту та форми художнього твору. Цінними визнаються одночасно і художній зміст і художня форма твору. Також важливими вважаються як інтелектуальні, так і емоційні елементи творчого процесу. Класичне мистецтво вимагає від автора стриманості у використанні художніх засобів при втіленні свого задуму. Відображення об'єктів зовнішнього світу повинно відповідати поняттю реалістичного зображення. Тобто зображення повинне бути подібне натурі. Творчість кожного митця повинна відповідати усталеному художньому канону, що означає дотримання певних композиційних правил, системи пропорцій, обмеження в технічних засобах тощо.

Крім культурно-історичних естетичних цінностей, твір мистецтва відображає індивідуально-ціннісні орієнтації свого автора. В безпосередній

взаємодії людини із об'єктивною дійсністю відбувається процес відображення. Людина активно відповідає на вплив предметів і явищ об'єктивної дійсності. Мозок перетворює енергію впливу у внутрішні психічні стани, в суб'єктивні образи які допомагають орієнтуватися людині у зовнішньому світі, спонукають її до дій [4, с. 21].

Створюючи твір мистецтва автор аналізує вивчає дійсність та наче пропускає її через призму своїх переконань, поглядів, певного життєвого досвіду. Таке відображення дійсності та своєрідний вираз внутрішнього світу митця в мистецтві має назву художній обра. Художній образ є не копією конкретного об'єкта буття, а є відтворенням таких категорій естетики як, прекрасне, потворне, трагічне, комічне та ін. [1, с. 29]. Але при цьому людина не лише відображає те, що на неї діє або діяло. Творчій процес вимагає від людини створення образів, подій та об'єктів, яких вона ще не сприймала. На цьому етапі використовується такий специфічно людський психічний процес як уява, що є процесом створення людиною на основі попереднього досвіду образів об'єктів, яких вона ніколи не сприймала. Уява є невід'ємною складовою діяльності, що допомагає передбачити результат діяльності. Неможливо розпочати та закінчити будь-яку працю не уявивши результат та етапи цієї праці. Окрім випереджального відображення дійсності, процес уяви створює образи, об'єкти, які в природі не існують та існувати не можуть [6, с. 185].

Нові образи створюються завдяки різноманітним потребам які виникають в певний період. Такі потреби породжуються в процесі людської діяльності, в процесі накопичення знань, зміною суспільних умов життя, прогностичних потреб. Відступ від реальності, вихід за її межі дозволяє розширити пізнавальні можливості та забезпечує здатність людини передбачити наслідки та результати певних дій, крім цього дозволяє створювати новий світ. Уява допомагає людині орієнтуватися у проблемних ситуаціях, передбачати результат, приймати правильні рішення навіть тоді, коли наявних знань виявляється недостатньо.

Висновки. Таким чином ми бачимо, що духовне становлення особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва її всебічний розвиток досягається через естетичне виховання. Одним з вагомих засобів естетичного виховання виступає художній образ який впливає на людину через художній твір, витвір мистецтва. Художній образ являє собою стійке утворення, що формується у віках і, не дивлячись на це, залишається неповторним. Саме через образи люди знайомляться з минулим свого народу, вони здатні розвивати в людині вміння естетично освоювати світ, та пробуджувати в ній духовність. Розвиток духовності в процесі фахової підготовки повинен відбуватися при умові не лише пасивного сприйняття образів мистецтва, але і обов'язкової активній творчій діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Білодід Ю.М., Поліщук О.П. Основи дизайну: навчальний посібник / Ю.М.Білодід, О.П.Поліщук. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. – 240 с.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1974. – 304 с.
3. Здібність, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / Под ред. В.О.Моляко, О.Л.Музика. – Житомир: Рута, 2006. – 319 с.
4. Костюк Г.С. Избранные психологические труды / Под ред. Л.Н.Проколюченко : АНП СССР – М.: Педагогика, 1988. – 301 с.
5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики / А.Н.Леонтьев. – М.: Мысль, 1965. – 571 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 271 с.
7. Мистецтво сучасного та минулого / Під ред. М.М. Заковича. – К., 2001. – 240 с.
8. Подласый И.П. Как подготовить эффективный урок: Книга для учителя / И.П.Подласый. – М.: Просвещение, 1989. – 204 с.
9. Яремків М.М. Композиція: творчі основи зображення. Навчальний посібник / М.М.Яремків. – Тернопіль: Підручник і посібник, 2005. – 112 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гусєва Катерина Василівна – викладач кафедри хореографічних дисциплін, образотворчого мистецтва та дизайну, секції образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: фахова підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва.